

2. Єлісавенко Ю.А., Мудрак О.В., Василевський О.Г., Смашнюк Л.В. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва Східного Поділля – центри збереження біорізноманіття регіональної екологічної мережі. *Вісник Уманського НУС*. 2018. Вип. 1. С. 78-82.
3. Єлісавенко Ю.А., Смашнюк Л.В. Інвентаризація об'єктів садово-паркового мистецтва Східного Поділля. Науково-практична конференція “Проблеми розвитку лісової таксації, лісовпорядкування та інвентаризації лісів”, 8 грудня 2018. Київ: НУБіПУ, 2018. С. 55-56.
4. Єлісавенко Ю.А., Смашнюк Л.В., Міронова Н.Г. Стан та перспективи розвитку парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Східного Поділля в контексті розбудови регіональної екомережі. Сучасний стан і перспективи розвитку ландшафтної архітектури, садово-паркового господарства, урбоекології та фітомеліорації: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 4-5 квітня 2019 р.). Львів, НЛТУ України, 2019. С. 112-114.
5. Природоохоронне законодавство України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> – Назва з екрану.
6. <https://uk.wikipedia.org/wiki> – офіційний сайт Вікіпедії

УДК 504.6

Тарасюк Л.М., студентка спеціальності 101 “Екологія”, ступеня вищої освіти “Магістр” КЗВО “Вінницька академія неперервної освіти”.

Науковий керівник **Юглічек Л.С.** – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри екології, природничих і математичних наук КЗВО “Вінницька академія неперервної освіти”.

ЗАПОВІДНІ ОБ'ЄКТИ МІСТА ВІННИЦІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Стаття виконана на основі науково-методичних підходів та принципів розбудови структурних схем екологічної мережі на локальному та регіональному рівнях організації. Визначено, що основою формування каркасу локальної екомережі міста Вінниці в межах Вінницької області є природно-заповідний фонд. В результаті досліджень встановлено, що природно-заповідний фонд міста Вінниці є критичний і не може повноцінно зберігати біотичне та ландшафтне різноманіття. Для оптимізації природно-заповідного фонду міста Вінниці необхідно оптимізувати його функціонально-просторову структуру.

Ключові слова: оптимізація, природно-заповідний фонд, заповідна справа, охорона природи, Вінниця.

The article is based on scientific and methodological approaches and principles of developing ecological network structural schemes at the local and regional levels of the organization. It has been determined that the nature reserve fund is the basis for the formation of the frame of the local eco-network of Vinnytsia within the Vinnytsia region. As a result of the research, it has been established that the nature reserve of Vinnytsia is sub-optimal and cannot fully conserve biotic and landscape diversity. In order to optimize the nature reserve fund of Vinnytsia, it is necessary to optimize its functional and spatial structure.

Key words: optimization, nature reserve fund, reserved case, nature protection, Vinnytsia.

Постановка проблеми. Негативні зміни довкілля зумовлені значним антропогенним навантаженням, призвели до зменшення біоландшафтного різноманіття. Це супроводжується фрагментацією рослинного покриву, яка відбувається внаслідок його знищення, виснажливого користування, дії негативних чинників, загибелі від зміни умов існування. Збереження заповідних територій і об'єктів ПЗФ, розвиток й вдосконалення екологічної

мережі, створення системи менеджменту для неї з метою охорони генофонду рослинного й тваринного світу та розробка однакових основ раціонального природокористування є пріоритетним напрямом заповідної справи [1].

За твердженнями більшості науковців, екомережа – це єдина територіальна система, призначення якої – забезпечити екосистемну цілісність, ценотичну повноцінність, біомну репрезентативність через поєднання територій і об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища, раціонального природокористування й екологічного оздоровлення території [1, 3-6].

Матеріали й методи досліджень На основі картографічних матеріалів, практичного (натурного обстеження), польових щоденників, методичних рекомендацій проведено оптимізацію функціонально-просторової структури природно-заповідного фонду в межах формування локальної схеми екомережі Томашпільського району Вінницької області.

Методи досліджень – аналітичні, описові, порівняльні, експедиційні, статистичні, польові, картографічні, ландшафтно-екологічні, екологічного моніторингу.

Предмет дослідження: об'єкти і території природно-заповідного фонду міста Вінниці Вінницької області в структурі локальної та регіональної екомережі.

Результати досліджень. Природно-заповідний фонд (ПЗФ) міста Вінниці представлений 4 категоріями заповідності, серед яких: 1 категорія загальнодержавного значення і 3 – місцевого. На території м. Вінниці кількість об'єктів та територій природно-заповідного фонду – 13 одиниць, фактична площа ПЗФ становить 177,9 га, що складає 1,57% від загальної площі міста. У місті Вінниці знаходяться 13 заповідних об'єктів: 2 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення; 4 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення, 6 ботанічних пам'яток природи місцевого значення і 1 комплексна пам'ятка природи місцевого значення (рис. 1) і (табл. 1) [1-3, 7].

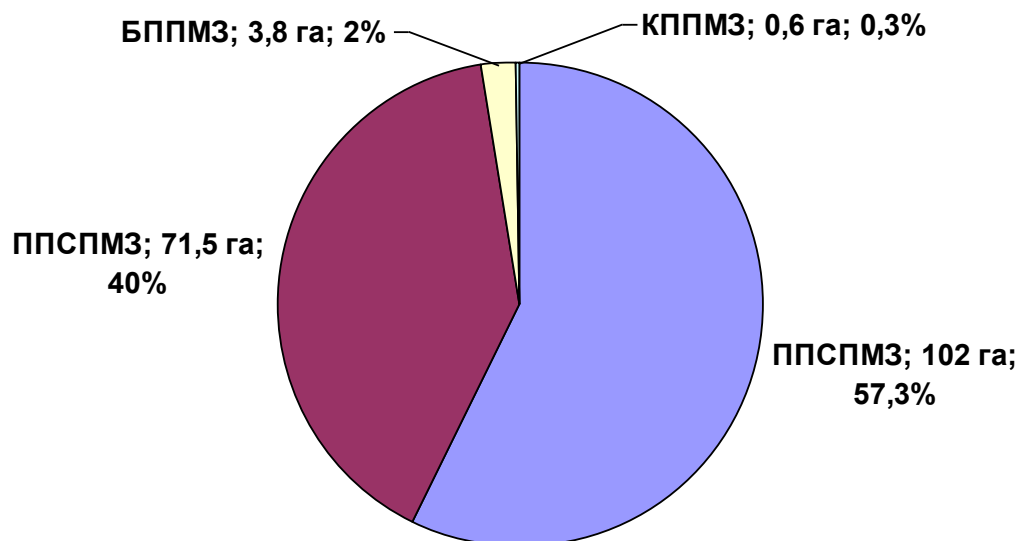

Рис. 1. Частка категорій заповідності в структурі ПЗФ міста Вінниці

Таблиця 1

Категоріальна структура природно-заповідного фонду міста Вінниці

№ з/п	Категорія заповідності	Назва об'єкту чи території	Площа, га	Частка в структурі ПЗФ, %	Стан та об'єкти збереження
1	ППСПМЗЗ	“Ботанічний сад “Поділля”	72,0	40,4	Незадовільний, ландшафтний парк
2	ППСПМЗЗ	“Центральний парк культури і відпочинку ім. Горького”	30,0	16,8	Задовільний, ландшафтний парк
3	ППСПМЗ	“П'ятничанський парк”	32,0	17,9	Критичний, ландшафтний парк
4	ППСПМЗ	“Парк ім. О.І. Ющенка”	15,0	8,4	Задовільний, ландшафтний парк
5	ППСПМЗ	“Дендрарій лісово-дослідної станції”	5,8	3,2	Незадовільний, ландшафтний парк
6	ППСПМЗ	“Музей –садиба М.І. Пирогова”	18,7	10,5	Задовільний, ландшафтний парк
7	БППМЗ	“Красень дуб”	0,01	0,005	Задовільний, вікові дерева
8	БППМЗ	“Дуб велетень”	0,01	0,005	Задовільний, вікові дерева
9	БППМЗ	“Сосна Веймутова”	0,05	0,02	Задовільний, екзотичні дерева
10	БППМЗ	“Алея горіха Зібольта”	1,0	0,5	Критичний, екзотичні дерева
11	БППМЗ	“Алея вікових лип”	3,8	2,1	Критичний, вікові дерева
12	БППМЗ	“Дуб Гаврило”	0,01	0,005	Задовільний, вікові дерева
13	КППМЗ	“Музей-садиба М. Коцюбинського”	0,6	0,3	Задовільний, ландшафтний парк
Всього / Середнє			177,9	1,57	

Аналіз структури природно-заповідного фонду міста Вінниці згідно зведених даних рисунку і таблиці показує, що його кількісний показник є досить низьким і відповідає критичному рівню заповідності території згідно даних Інституту всесвітнього спостереження (англ. Worldwatch Institute).

Категоріальна структура природно-заповідного фонду міста Вінниці є неоптимальною і відповідно не може забезпечувати дієве та ефективне збереження біотичного та ландшафтного різноманіття на території району. В структурі представлено лише 4 типи категорій заповідності і це, доводить, що категоріальна структура ПЗФ не повністю охоплює рівні біорізноманіття в

місті. Переважна більшість категорій заповідності перебувають лише на місцевому значенні і тільки дві категорії на загальнодержавному.

Найбільшими природно-заповідними територіями в межах міста Вінниці є парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальною площею 173,5 га, що складає 97,3% (з яких на парки загальнодержавного значення припадає 102 га або 57,3% і парки місцевого значення – 71,5 га або 40%) від площі ПЗФ міста. Інші об'єкти і території ПЗФ міста представлені ботанічними пам'ятками природи місцевого значення загальною площею 3,8 га або 2%, а також комплексною пам'яткою природи місцевого значення загальною площею 0,6 га або 0,3%.

Географічно найбільші заповідні території ПЗФ міста розміщені переважно в центральній та південно-західній частині міста (рис. 2).

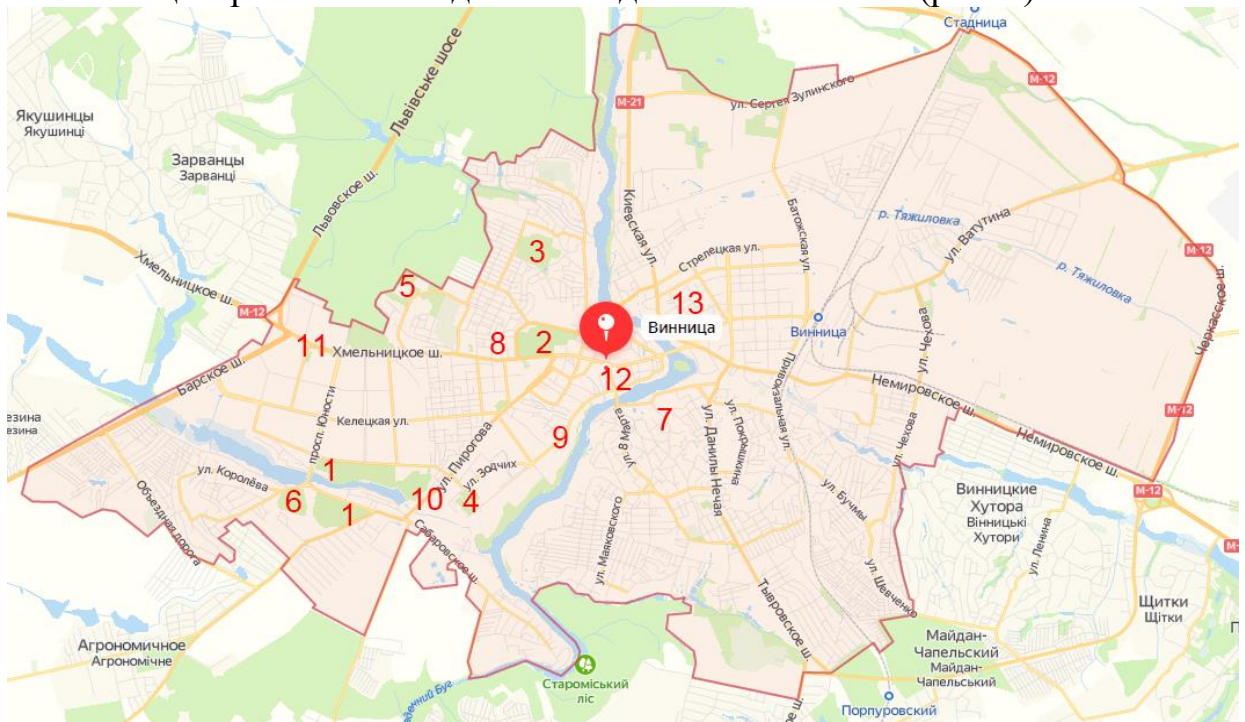

Рис. 2. Розміщення природно-заповідних об'єктів і територій на мапі міста Вінниці

Відповідно ситуація, яка склалася також доводить, що існуюча мережа об'єктів і територій ПЗФ не охоплює більшість територій міста і це негативний чинник збереження біорізноманіття та формування невиснажливої екомережі.

За об'єктами збереження біотичного та ландшафтного біорізноманіття території, яка досліджувалася видно, що в районі переважно охороняються ландшафтні парки та вікові та екзотичні дерева. Інші ландшафтні комплекси охороняються в незначній кількості.

Натурні обстеження показують, що окремі заповідні об'єкти і території природно-заповідного фонду мають незадовільний стан і до цієї категорії підпадають існуючі парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва “Ботанічний сад Поділля”, “Дендрарій лісово-дослідної станції” і критичний стан має “П'ятничанський парк”, які перебувають на різних стадіях старіння та деградації. В межах даних заповідних територій відбулося інтенсивне всихання

і відпад корінних та інтродукованих дерев. Цей процес пояснюється наявністю на території парків великої кількості дуже старих дерев, які досягли віку технічної стиглості і на даний час уже є не стійкими до чинників навколишнього середовища. Також ситуація щодо деградації паркових насаджень підсилюється сучасними контрастними кліматичними змінами та несвоєчасними або відсутніми господарськими заходами по догляду за парками.

Окремі ботанічні пам'ятки природи також перебувають в незадовільному стані, оскільки дерева, які взяті під охорону перебувають на різній стадії всихання від впливу агресивного міського середовища, яке проявляється в надмірній засоленості ґрунтів. І такі об'єкти в недалекому майбутньому можуть повністю деградувати і цілком випасти із структури ПЗФ міста.

Процес формування нових заповідних об'єктів і територій в умовах міста Вінниці є досить складним через інтенсивну забудову та небажання землевласників і землекористувачів брати на себе охоронне зобов'язання щодо об'єктів живої та неживої природи в зв'язку з відсутністю мотивування їх з боку держави. Без суттєвого збільшення площі ПЗФ на території міста неможливо буде сформувати невиснажливу схему екомережі. Лише науковообґрунтована екомережа міста Вінниці в сучасних умовах може стати єдиною дієвою функціонально-просторовою системою збереження біотичного і ландшафтного біорізноманіття в умовах обласного центру.

Аналіз ситуації, що склалася в умовах міста Вінниці показує, що на даний момент переважна більшість заповідних об'єктів і територій перебувають в незадовільному стані, що унеможливорює ними виконання завдань щодо збереження біотичного та ландшафтного різноманіття. Тому на сьогодні існує проблема реконструкції заповідних територій, особливо паркових комплексів міста, оскільки відсутність фінансування на проведення господарських заходів призвели до їх деградації. Також важливою проблемою є оздоровлення ґрунтового середовища в умовах міста з метою росту і розвитку створених та перспективних об'єктів озеленення.

На нашу думку, питання формування локальної схеми екомережі міста Вінниці перебуває на більш високому рівні і не може бути вирішено силами лише одного міста. Дана проблема є комплексною і стосується цілого комплексу проблем міста та його околиць. Основною проблемою є надзвичайно висока забудованість території, що унеможливорює вирішити дане питання. Не вирішивши питання зниження питомої ваги селитебних територій в умовах міських комплексів неможливо сформувати оптимізовані ландшафтні комплекси, які будуть взірцем взаємодії суспільства і природи, що і є основою формування ідеї збалансованого розвитку територій.

Отже, функціонально-просторова структура природно-заповідного фонду міста Вінниці на даний момент є цілком не оптимальною, тому не виконує функції збереження біотичного і ландшафтного різноманіття міського середовища. Необхідно провести аналіз територій всіх мікрорайонів міста з метою заповідання об'єктів і територій для оптимізації мережі ПЗФ.

Висновки. Існуюча мережа ПЗФ не забезпечує достатньою мірою збереження ландшафтно-біотичного різноманіття м. Вінниці. Для цього є необхідним розширення ПЗФ за рахунок існуючих об'єктів і територій, підвищення їх статусу і створення нових на основі цінних для заповідання ділянок. Тому необхідністю на даному етапі є визначення сучасного екологічного стану ландшафтів і окремих природних компонентів, а також в межах існуючих заповідних об'єктів і територій на території міста. Проведення подальших пошукових та наукових досліджень дасть можливість не тільки виявити перспективні для резервування території для заповідання та подальшого формування екомережі, але й допоможе встановити доцільність перебування в складі ПЗФ природоохоронних територій різних рівнів.

Список використаних джерел

1. Екологічна безпека Вінниччини. Монографія. За заг. ред. Олександра Мудрака. Вінниця: ВАТ “Міська друкарня”, 2008. 456 с.
2. Єлісавенко Ю.А. Формування каркасу регіональної екомережі Східного Поділля на підставі перспективних заповідних об'єктів і територій в структурі лісового фонду. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2018. Т. 28. №7. С. 74-77.
3. Єлісавенко Ю.А. Оптимизация функционально-пространственной структуры природно-заповедного фонда для проектирования региональной экологической сети Винницкой области. *Știința agricolă*. № 2. Chișinău, 2013. С. 39-43.
4. Еталони природи Вінниччини. О.В. Мудрак, Г.В. Мудрак, В.М. Поліщук та ін. Монографія. За заг. ред. О.В. Мудрака. Вінниця: ТОВ “Нілан-ЛТД” 2015. 540 с.
5. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа: навчальний посібник. К.: Арістей, 2007. 480 с.
6. Природоохоронне законодавство України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> – Назва з екрану
7. Департамент агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької ОДА: веб-сайт. URL: <http://www.vin.gov.ua/dep-apr>. (дата звернення: 3.04.2019).

УДК 502.315

Чубатинська Н.С., студентка спеціальності 101 “Екологія”, ступеня вищої освіти “Магістр” КЗВО “Вінницька академія неперервної освіти”.

Науковий керівник: **Мудрак О.В.** – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія неперервної освіти”.

ЯКІСНА ПИТНА ВОДА - ЗАПОРУКА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Регулювання якості питної води є надзвичайно важливим напрямом охорони здоров'я населення, а профілактика інфекційної і неінфекційної захворюваності, пов'язаної з водним фактором, залишається однією з пріоритетних завдань державної політики, еколого-гігієнічної науки і практики.

Ключові слова: *питна вода, важкі метали, урбанізація, мінералізація, забруднення води.*

Regulation of drinking water quality is an extremely important area of public health, and prevention of infectious and non-infectious diseases associated with the water factor remains one of the priorities of public policy, ecology-hygiene science and practice.

Key words: *drinking water, heavy metals, urbanization, mineralization, water pollution.*

Постановка проблеми. Урбанізація суспільства виступає однією з характерних рис розвитку людства. Постійне збільшення площі й чисельності населення міст, придбання сільськими поселеннями міських ознак, формування